

Den vita dräkten

Dopdräktens historia är gammal. I fornkyrkan påkläddes den efter dopet på påsknatten. De nydöpta bar sedan sin vita dräkt under den följande veckan. Denna vecka kallas ibland ”den vita veckan”. På första söndagen efter påsk avlades dopdräkten varför denna söndag fick namnet *Dominica in albis* (*deponendis*), ”de (avlagda) vita dräkternas söndag”.

I den medeltida kyrkans dopritual ikläddes barnet en lång vit dopskrud som en symbol för det nya livet med Kristus, efter att ha doppats i funten tre gånger. Med tiden krympte dopskruden till ”kristningaklädet”, ett symboliskt vitt tygstycke som överräcktes till barnet efter dopakten. Efter 1614, då den sedvänjan helt försvann ur den svenska Kyrkohandboken fick dopdräkten en annan karaktär. Man ville även

fortsättningsvis markera dopets vikt genom barnets kläder, men nu kom dopdräkten att tillverkas av praktfulla färgstarka tyger.

Utsmyckade och färggranna doppåsar levde länge kvar hos folk. Den långa vita dopdräkten, med liv, ärmar och kjol började slå igenom under 1800-talets första hälft. Längden på dräkten berättar att barnet behöver undervisning för att förstå gäverna i dopet.

Den vita dräkt som den döde tas på före kistläggningen är också en variant av dopdräkten.

Bilden ovan visar ett nydöpt barn, Benjamin, som bär en dopdräkt från 1820.

Läs mer om denna gamla dopdräkt inne i tidningen.

Sveriges äldsta dopdräkt?

Lördagen den 13 maj 2017 döptes i Sundborns kyrka i Dalarna en gosse med västgötsk härstamning, Benjamin Erik Martin Sundler, född 2016 11/11 i Stockholm.

Han var då iförd en dopdräkt från Skara stift, som togs i bruk första gången 1820 på Bronäs i Norra Härene, då ägaren där, hovkamrer Johan Wilhelm Zachrisson och hans maka Elisabeth Wittsons första barn Julie Zachrisson (1820-1838) bars till dopet. I denna familj föddes sammanlagt tolv barn som använde samma dopdräkt.

I nästa generation döptes åren 1847-1865 nio barn till prosten i Tun J. F. A. Sundler, svärson på Bronäs. I följande generation döptes femton barn under åren 1879-1907. I fjärde generationen, som jag själv tillhör, är vi bara tre som använt dopdräkten. Generation fem redovisar två bröder Sundler i Mariestad, söner till Inger och Stellan Sundler, dopdräktsens nuvarande ägare och vårdare. Av dessa är den yngste, Martin Stellan Mikael Sundler född 1982, far till årets dopbarn Benjamin, som är tre i sin generation. Sammanlagt har alltså under de nästan 200 åren 44 barn i samma familj döpts i dopdräkten. Det vore intressant om läsarna av medlemsbladet kan berätta om liknande och ev. äldre dopdräkter?

Vi brukar säga att dopdräkten skall vara lång för att barnet skall kunna växa i sin tro.

Det kan tilläggas att Benjamin Sundler vid dopet fick en dopsked, tillverkad i Göteborg 1811 av J. Malmstedt, vilken tillhört Brita Christina Wittson född Björkman på Sjötorp i Höra, nuvarande Järpås, som var mormor till det första dopbarnet och artikelförfattarens mormors mormors mor.

En matrikel över alla döpta föres fortfarande inom familjen.

Bengt O. T. Sjögren

OBSERVERA!

Enligt beslut vid årsmötet
är medlemsavgiften för år 2017
kronor 100 – per medlem och år.
Ständig medlem kronor 750.

Bankgiro 5812-8166 eller PlusGiro 484 1842-0.

Anders Arborelius utnämnd till Kardinal

Biskop Arborelius vid besök i Skövde katolska församling

Påven Franciscus utnämnde biskopen i Stockholms katolska stift, Anders Arborelius, till kardinal i samband med det kommande kardinalskonsistoriet. Detta är en historisk händelse, för första gången någonsin blir en katolsk biskop av Sverige kardinal och den förste svensken i historien. Påven Franciscus tillkännagav nyheten vid middagsbönen i Rom den 21/5.

Som kardinal kommer Arborelius, som är den förste svenskfödde katolske biskopen sedan reformationen, att tillhöra påvens närmaste krets av rådgivare. Han kommer också att delta i nästa konklav, då ny påve väljs. Han kvarstår som biskop av Stockholms katolska stift – det enda katolska stiftet i Sverige.

Arborelius tillträder formellt sin nya värdighet vid en högtid i anslutning till det konsistorium som äger rum i Rom den 28 juni.

Biskopsvapen för Arborelius. Målning av Davor Zovko 1998.

Skara stiftshistoriska sällskap gratulerar biskop Arborelius, medlem av vårt sällskap.

Kata Gård – om kristna vikingar i Varnhem

Kata Gård kallas området i parken intill klosterruinen i Varnhem. Här låg den stora gård som donerades till munkarna i mitten på 1100-talet. Foto M. Vretemark.

Den 7 maj i år invigdes det nya besöksmålet Kata Gård på höjden bakom klosterruinen i Varnhem. Platsen är uppkallad efter Kata – kvinnan som ägde storgården i Varnhem i vikingatidens slutskede under 1000-talets första hälft. Här har Västergötlands museum under flera år bedrivit arkeologiska utgrävningar inom forskningsprojektet ”Varnhem innan munkarna kom”, huvudsakligen finansierat av Sparbanksstiftelsen Skaraborg.

Utgrävningarna i Varnhem startade i liten skala i september 2005, men de fantastiska fynden gjorde att projektet utvidgades och att undersökningarna fortsatte fram till 2008. Efter en paus på några år återupptogs grävningarna sommaren 2015, då i samarbete med Göteborgs universitet. Fynden berättar framför allt om tiden innan munkarna kom till Varnhem och grundade klostret på 1100-talet. Arkeologerna har funnit spår efter den stora gård som låg här under järnåldern och vikingatiden och dessutom funnit grunden till gårdens privata kyrka.

En gårdskyrka från vikingatiden

Den första kyrkan som byggdes i Varnhem i slutet av 900-talet var en liten träkyrka. Den var inte större än ca 4x6 meter. Någon gång mot mitten av 1000-talet påbörjades bygget av en 15 meter lång stenkyrka som ersatte träkyrkan.

Stenkyrkan i Varnhem har en välbevarad krypta under långhuset. Det är kanske Sveriges äldsta bevarade rum, byggd i kalksten för nästan 1000 år sedan. En del av kyrkans inredning påträffades vid utgrävningen, som exempelvis altarskivan av kalksten. Den låg i koret, trasig i tre delar. Förmodligen har man medvetet slagit sönder altarstenen då kyrkan avvigdes

på 1100-talet för att inte denna heliga sten skulle kunna missbrukas. En del av foten till kyrkans dopfunt har också återfunnits. Därtill finns bland annat blyspröjsar och glasbitar från fönstren, smidesdetaljer från dörrar, kraftiga spikar från takstolarna och en kläpp från en klocka.

Runt omkring kyrkogrunden finns en kristen gravplats som är nästan 4000 kvadratmeter stor. Ungefär 350 gravar har undersökts av arkeologerna, men det finns minst ett par tusen gravar kvar under grästorven. Dateringarna visar att gravplatsen började användas under 900-talets första hälft vilket är sensationellt tidigt. I beteshagen på andra sidan stenmuren mot öster ligger flera förkristna stora gravhögar. Här begravde gårdens folk sina döda under järnåldern, innan kristendomen kom.

Byggnaden ger skydd åt ruinen efter den privata gårdskyrkan från vikingatiden. Här inne finns även utställningen ”Kristna vikingar i Varnhem”. Foto M. Vretemark.

Katas grav

Vid den arkeologiska utgrävningen 2006 påträffades en ovanligt välbyggd murad kalkstenskista på norra sidan om stenkyrkans grund. Stenkistan täcktes av ett tunt kalkstenslock. På ovansidan fanns murbruk och avtryck som tydligt avslöjade att det hade legat ytterligare en sten ovanpå locket. Iakttagelserna kopplades direkt till den stora runristade gravhällen som togs tillvara här på kullens norra sida i slutet av 1800-talet. Avtrycket på lockhällen stämde med runstenens storlek och form. Det råder ingen tvekan om att det är här den har legat och att vi därmed har återfunnit Katas grav.

Katas gravsten är ristad med så kallade långkvistrunor som var vanliga på 1000-talet. På runstenen kan man läsa:

**Katil karpi stan pinsi afr Katu kunu sina
sustur þurils
Kättil gjorde denna sten efter Kata sin hustru,
Torgils syster**

På Katas runristade gravsten kan man läsa: **Kättil gjorde denna sten efter Kata sin hustru Torgils syster.** Foto C. Borg.

Den fina gravkistan, gravens läge intill kyrkan och den påkostade runstenen ger tydliga signaler om att Kata var storgårdens härskarinna för tusen år sedan, i vikingatidens slutskede. Katas höga sociala status avspeglas också av hennes välbevarade skelett. Här finns inga förslitningsskador på kotor eller leder. Katas kvarlevor ger även viss kunskap om henne själv. Hon var ca 160 cm lång, smärt byggd med fina regelbundna drag. Genom DNA-analyser får vi veta att hon hade ljusbrunt hår och blå-grå ögon. Tanderna var helt jämna och fina, utan karies eller andra problem. Hon var i 30-35-års åldern när hon avled. Genom en kol14-datering vet vi att hon dog runt 1040 vilket då betyder att hon bör ha varit född runt år 1000.

Vad Kata dog av vet vi inte. Det finns inga spår av sjukdom eller skador på skelettet som ger någon ledtråd. Den murade kistan byggdes direkt till hennes begravning. När kroppen sänktes ner hade kalkbruket på kistbotten ännu inte hunnit stelna. Textilavtryck från Katas begravningskläder finns därför fortfarande kvar trots att tyget sedan länge förmulnat.

En skydds- och informationsbyggnad

Intresset för att besöka utgrävningsplatsen och se den 1000-åriga kyrkoruinen har varit mycket stort ända sedan projektet startade 2005 och det har hela tiden funnits ett önskemål att behålla kyrkogrunden synlig. För att detta skulle vara möjligt krävdes någon form av tak över ruinen som skydd mot nederbörd och kraftigt solljus. Arbetet med att förverkliga detta har drivits av en arbetsgrupp med representanter från Länsstyrelsen Västra Götaland, Västergötlands museum, Skara pastorat och Skara kommun.

I april 2016 kunde byggnationen av skyddstaket påbörjas. Det blev en limträkonstruktion formad som en likbent

triangel, ritad av arkitekt Magnus Silfverhielm på AIX Arkitekter. Här finns inga väggar, utan bara golv och tak. Golvet är öppet i mitten över den 1000-åriga kyrkoruinen. Mellan marken och de kraftiga syllarna finns en luftspalt för att ventiler byggnaden och för att kyrkogrundens murar ska kunna ses även utifrån. Byggnaden är helt ouppvärmad och följer årstidsväxlingarnas utetemperatur.

Skyddstaket rymmer också utställningen **”Kristna Vikingar i Varnhem”**. Här får besökarna information om vikingatiden i Västergötland, om mission och kristnande, om resorna västerut, om människorna i Varnhem och om den stora gården som låg här.

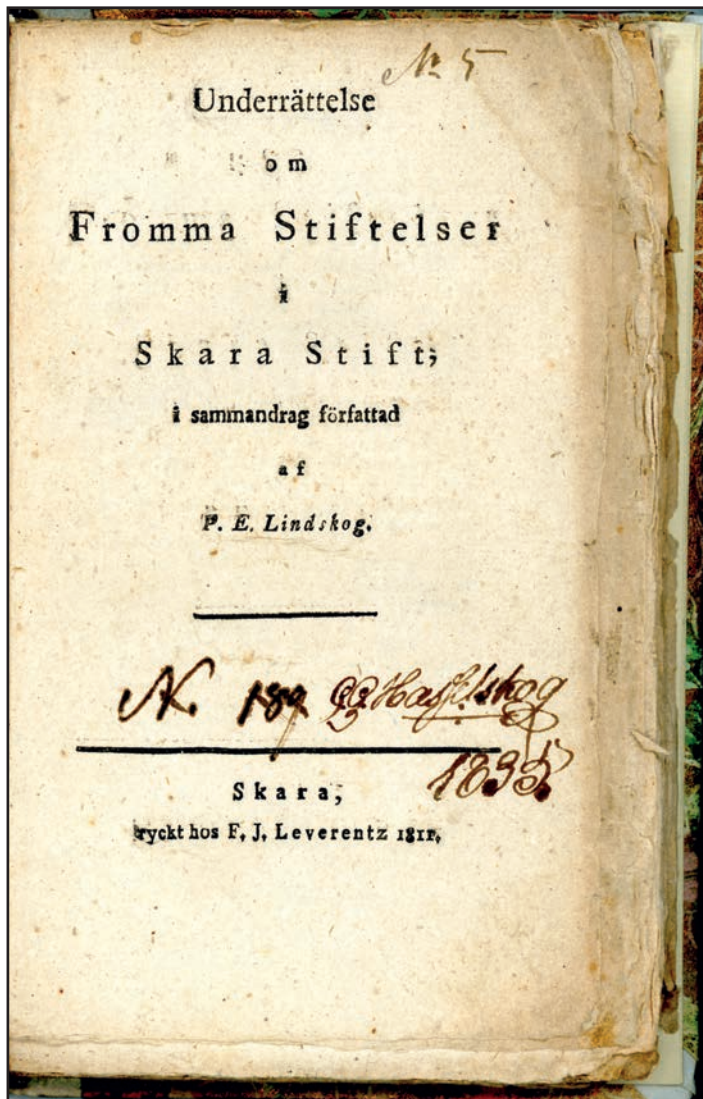

Besöksmålet Kata Gård är uppkallat efter kvinnan som härskade på storgården i slutet på vikingatiden. Den rekonstruerade Kata finns att beskåda på Västergötlands museum i Skara. Foto M. Vretemark.

Berättelsen om Varnhem under vikingatiden fortsätter sedan på Västergötlands museum i Skara. Där finns utställningen **”Kata och Kättil”** som innehåller föremålen från utgrävningarna i Varnhem, exempelvis det unika resealtaret från 1000-talet, vikingayxan, pärlorna, mynten och många andra av de intressanta fynden. På museet möter besökaren också Kata, storgårdens härskarinna, rekonstruerad i full storlek. Kata har fått en vacker blå dräkt som tydligt visar att hon tillhörde det ledande skiktet i samhället. I handen håller hon en nyckel, symbolen för att hon hade ansvar för gårdens hus och förråd.

Maria Vretemark
Västergötlands museum

Underrättelse om Fromma Stiftelser i Skara Stift

För över 200 år sedan utkom hos boktryckare F. J. Leverentz i Skara, domkyrkosysslomannen Petter Eriksson Lindskogs *Underrättelse om Fromma Stiftelser i Skara Stift*. Skriften som omfattar 72 + 4 sid. beskriver samtliga olika donationer och stiftelser som finns inom Skara stift. Och det är en hel del. Den grundläggande orsaken till att Lindskog författar skriften är att genom Kungligt brev av den 10 oktober 1806, konsistorierna skulle redovisa vilka olika stiftelser som fanns inom stiftet och denna berättelse skulle finnas i en särskild volym på domkapitlet. Med *Fromma Stiftelser* avses sådana donationer som på olika sätt är stiftade för att hjälpa och bibringa behövande medel i olika angelägenheter.

Lindskogs skrift är sammanställd och dagtecknad den 7 mars 1811. Han var vid denna tid anställd (sedan 1795) vid Skara domkapitel som amanuens.

Lindskog var född den 15 juni 1766 på Våghult i Tvärreds församling och Gällstads pastorat. 1799 började han sin skolgång i Ulricehamn och inskrevs 1782 i Skara skola (i tredje klassen). 1787 blev han student i Västgöta nation i Uppsala och i denna stad disputerade han *pro exercitu* 1789 och *pro gradu* 1790 och promoverades till filosofie magister 1791. Två år senare prästvigdes han för Skara stift och blev huspredikant hos översten och greven E. Sparre på Torpa intill han får tjänst vid Skara domkapitel.

Den första stiftsmatrikeln som utkom för Skara författades av Lindskog 1798 liksom matriklarna 1809 och 1819. Han utgav även *Skara Stifts-Tidningar* 1796–1806 och *Westgötha Tidningar* 1807–1808. Hans publicistkarriär kröntes 1812–1816 med *Försök till en kortt beskrifning om Skara stift* som omfattade totalt 1258 sidor i fem delar och är en ytterst värdefull dokumentation över Skara stifts pastorat och församlingar. Till sin hjälp har han haft olika tidigare uppteckningar som fanns i domkyrkoarkivet eller på Stiftsbiblioteket. Denna bok kom i nytryck 1985.

I förordet till *Fromma Stiftelser* anger Lindskog att syftet var att även i denna skrift meddela underrättelser om stiftets befintliga Spannmåls Magasiner men att detta omöjliggjorts på grund av otillräckliga uppgifter. Däremot finns en noggrann beskrivning av Skara Hospitals historia och öden.

Här följer några exempel på olika donationer som finns upptagna i Lindskogs skrift:

”Framl. ÖgonLäkaren Lars Noring På Örnjöberg har den 2 Jan. 1800 donerat 100 R:d. R. G. M. hvars ränta årligen bör användas för den mäst nödlidande eller äldste bland Stadens Fattige.” (Skara)

”Ett Sällskap under namn af S. Sebastians sedermera Trollhätte Bergmäns-Orden, upplöste sig omkring 1802 och förordnade sin Ordenskassa till ett stående kapital, hvaraf räntan skulle tilldelas en nödlidande mänsklighetens Broder i det Pastorat, inom hvars område Sällskapet haft sine sammanträden... De som få föreslås härtill, skola vara kände för Gudfruktige, ärlige, nycktre, anständige och beskedel. Människor.” (Tunhem)

”Österplana P. Den 13 Nov, 1796 skänkte Församl. d. v. Patronus Ryttmästaren R. S. O., H. J. Lenck till Socknens Fattigkassa 50 R:dlr Sp., med hvars ränta 2:ne gamla bräcklige Inhysheshjon vid de årliga utdelningar af fattigpenningarne skola ihogkommas, något mer än de öfrige fattighjonen.”

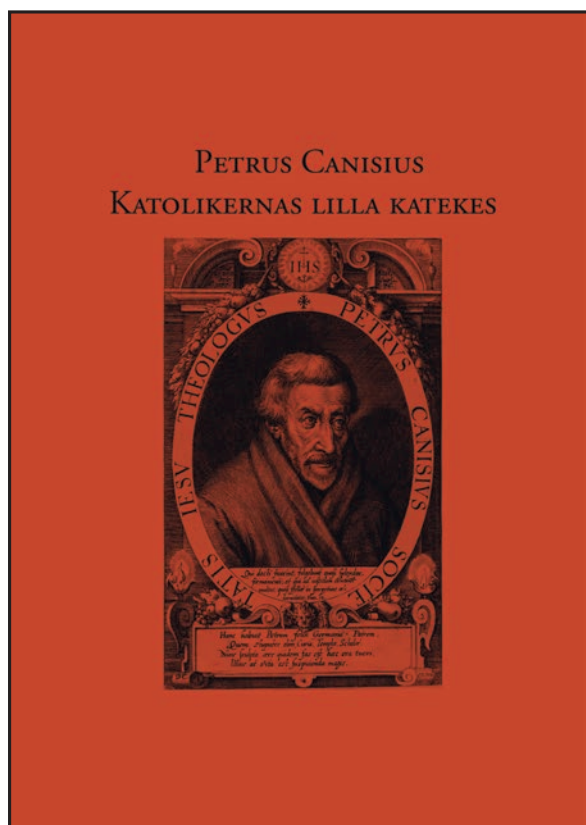
”Vings P. Den 11 Mars 1804 har Auditören Carl Otto Mörk testamenterat till de Fattige i Skärfs Socken 100 Rdlr R.G., hvaraf räntan skall fördelas till 2: ne sängliggande eller sjuke, som besvärar af tärande sjukdomar, till hjälp till medikamenters inköp. Kyrkoherden och Kyrko-Råd förfara hermed efter bästa förstånd och samvete.”

”Dala P. Skräddaren N. Brumberg har 1759 donerat 166 Rdlr 32 sk. hvaraf årlig räntan skall användas till extra-Gudstjänster i Högstena.”

”Kaptenen Leonh. Ruthensparre har den 3 Febr. 1809 skänkt 16 Rdlr 32 sk. banko, hvaraf årliga räntan delas till skoppenningar år 2:ne fattige i Warnhem.”

Johnny Hagberg

Katolikernas lilla katekes

I Stockholm utgavs under konung Johan III:s tid en katolsk katekes på svenska, tryckt 1579 eller i början av 1580, författad av jesuiten Petrus Canisius (1521–1597), en av 1500-talets mest betydande katolska lärare och predikanter. Canisius var en mycket framgångsrik författare av katekeser och de spreds över hela världen. Den svenska katekesen hade sannolikt översatts av den norsk-svenske jesuiten Laurentius Norvegus, även kallad Klosterlasse.

Originaltrycket finns bevarat endast i ett exemplar i Helsingfors universitetsbibliotek. Den utgavs 1921 i en begränsad och idag sällsynt faksimilutgåva.

Skara stiftshistoriska sällskap utger nu katekesen – *Katolikernas lilla katekes* – med inledning, kommentarer, i faksimil och med modern översättning.

Den senmedeltida katolska katekestraditionen är den källa som såväl Luther som Canisius hämtar sitt upplägg ifrån. Luthers lilla katekes kom på svenska 1567. Intressant är också att båda traditionerna (den katolska och lutherska katekestraditionen) är relativt fria från polemiska utvecklingar.

Ur historisk och kyrkohistorisk synpunkt är det alltså värdefullt att också moderna läsare får tillgång till sådant material som en äldre, mer polemisk tid, sökte tysta ned.

Teol. och fil. kand. Margareta Murray-Nyman har arbetat med att förmedla texten från det tryckta originalet. Teol. dr. jesuitpater Fredrik Heiding vid Newmaninstitutet i Uppsala har skrivit inledning och kommentarerna till utgåvan. Professor em. Anders Piltz har sammanställt ett avsnitt med Ordförklaringar.

Johnny Hagberg är redaktör för utgåvan (nr 89 i skriftserien) som omfattar 208 s., bunden i hårdpärm och rikt illustrerad. Pris 175 kr och kan beställas genom redaktören: 0510-48 52 15 eller e-post jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Förbud mot hundar i Varola kyrka 1794

Får man ta med sin hund in i kyrkan? Detta är en fråga som diskuteras då och då, t ex i Helsingborgs Dagblad 1/4 2012. Vår blivande ärkebiskop Antje Jackelén öppnade där ”dörren på glänt” för mattars och hussars älsklingar, förmodligen väl medveten om eventuell pälsallergi och störande skall.

Problemet är emellertid gammalt. Man stöter på det här och var i dokument från äldre tider, bl a i sockenstämmoprotokoll. Det från västgötasköten Valors 30/4 1794 kan läsas som ett typexempel:

”Förklarades mycket mißnöge öfwer den osed, at löshundar skall följa kyrkofolket till kyrkan, hwilka med sitt skälade alltid förordsaka oro för de församlade. Därföre som allmänna Lagen förbiuder at hafwa sådanne gående, så beslutades, at de hädan efter skola åtminstone alla Sön= och Högtidsdagar, då Gudstienst förrättas upbindas, wid ägarens hus, och i annat fall ägaren till kreaturet plikta 16 sk^t till Fattig=cassan hwarje gång hans hund träffas i kyrkan. Denna lag tager sin början ifrån den tid, som detta *Protocoll* blifwer offentliget af Predikstolen upläsit.

Sluteligen, som ingen ting vidare denna gång förekom, at afgöras slutades under endrägtigt förtroende med upmuntran till all Christelig dygd denna Socken=Stämma ...

Jonas Bilmark

Pastor Walorens.

Anders Nilsson i Hallum, Jonas Svensson i Lanna ...”

Till detta bör läggas, att lektorssonen Jonas Bilmark (1739–1812) tillträdde som kyrkoherde i Valora 1781. ”Han var en driftig och ordentlig man, hade goda kunskaper och ypperliga predikogåfvor”, säger Warholm i sitt herdaminne.

Pelle Räf

Om hundar se även medlemsblad 1/17.
Varola hette före 1870 Valora.

Vikinger i västerled

Jag vill tacka för Anders Alberius intressanta artikel om den svenska församlingen i London och dess Skara-kopplingar. Dock reagerade jag på en bisats i artikeln, där det än en gång påstås att »inte särskilt många» vikingar bosatte sig på brittiska öarna. Eftersom jag intresserat mig för de vikingatida folkomflyttningarna och deras språkliga konsekvenser så kan jag inte låta bli att invända. Givetvis var folkomflyttningen blygsam om vi jämför med 1800-talets massutvandring till USA, men ändå inte helt väsensskild. Även under den period vi ofta kallar vikingatid var det en betydande skara – huvudsakligen män – som drog »i västerled» för att bryta ny mark och fly jordlöshet och ägotvister. Själva namnet vikingar (»folk från Viken» – dvs de boende runt Oslofjorden i Norge och Bohuslän) var däremot inte känt som en generell beteckning på dåtida skandinaver, varken av dem själva eller hos de som mötte dem på Brittiska öarna. Man talade helt enkelt om »nordmän». (Som lokal beteckning för Bohuslän kvarlevde dock Viken i de kyrkliga kontraktsnamnen »Vikornes norra och södra kontrakt» intill den senaste kontraktsreformen i Göteborgs stift, då de flesta historiska häradsnamn övergavs – med undantag för de gamla västgötahäraderna Kind och Mark.)

Vi glömmar lätt att de nordligaste delarna av Brittiska öarna, Shetland och Orkney, var en del av nordmännens hemland och förblev norska jarladömen ända fram till 1400-talet. Övärlden från Hebriderna ända ned till Isle of Man har också haft omfattande nordisk befolkning. Det nordiska namnet på

denna ögrupp »Suðereyarna» (Söderöarna) kvarlever f.ö. i titeln på biskopen på Isle of Man, som än idag benämns »the bishop of Sodor and Man». Men vad gäller då om England och Irland för övrigt? – Jodå, visst mötte de våra förfäder genom strandhugg och plundring – och förfärades av deras religiöst motiverade brutalitet när de till synes utan anledning stack byar och kloster i brand innan de försvann med sitt byte. Men detta var endast en sida av vikingarnas färder i västerled. Bilden är komplicerad. Vikingar plundrade, gjorde permanenta erövringar, bedrev handel och etablerade bosättningar i Skottland, Irland och i synnerhet England. Och många av deras strider skedde mot rivaliserande grupper av nordmän – eller mot nordmän som etablerat sig som bofasta.

Under en period av 250 år från slutet av 700-talet till mitten av 1000-talet sker ett ständigt inflöde av nordbor på brittiska öarna. De har efterlämnat ungefär 1400 väl utspridda ortsnamn enbart i England och det nutida engelska ordförrådet innehåller ca 1000 ord med nordiskt ursprung. Eftersom de oftast hör hemma i vardagslivets och familjens sfärer, »window», »egg», »birth», »sister» m.fl. är det uppenbart att de flutit in i språket just via kolonisation. Ursprungligen nordiska städer är exempelvis Dublin (»Difflin») och York (»Jorvik»). Eftersom de utresande huvudsakligen var män, så kom de relativt snabbt genom giften att assimileras i sin nya miljö. Det språkliga avståndet mellan dem och den germanska befolkningen i England var heller inte oöverstigligt. En del nordiska

ord är uppenbara, som de jag nämnde nyss. Andra är mer fördolda. Ett roligt exempel är ordet »steward» (som idag oftast är en mansperson som står för service och matservering på hotell, tåg och flygplan). Detta är vikingarnas husvakt – »stia-varden». Samma typ av »vard» som vi har i »gårdvar» (hunden som vaktar gården) och i ordet »kyrkvard», som alltså ursprungligen skulle vakta och värna prästen, kyrkan och dess inventarier, och alls inte agera värd. Orden stia och stuga kunde beteckna ett hus eller ett rum (I modern svenska är det som bekant endast präster och svin som förvaras i stior!).

Det nordiska väldet i England når sin höjdpunkt under perioderna 878–991, då större delen av England (de norra och östra delarna) »Danelagen» lyder under dansk lag, och 991–1042 då hela England, efter slaget vid Maldun, får danskt herrevälde. Men samtidigt leder de täta kontakterna med England och kontinenten till ett kulturellt och religiöst flöde i omvänd riktning, så att Norden blir en del av det kristna Europa. Delvis sker det genom strategisk mission, delvis genom kulturell integration. Knut den store låter prägla mynt, som med texten LVND behändigt nog kommer till användning i hans båda städer Lund och London! Under samma period erövrar även Normandie (»nordmännens land») av vikingar och år 911 accepterar deras ledare Rolf Ragnvaldsson (»hertig Rollo») att bli fransk vasall. En ytterligare kuriositet är att dessa vikingaättlingar drygt 150 år senare har assimilerats i det franska språkområdet, så att de genom att invadera England och segra vid Hastings år 1066 ger sitt fransk-nordiska bidrag till det egendomliga blandspråk på germansk bas och med inslag av latin, fornfranska och fornnordiska som får beteckningen »engelska».

Vill man få en aning om hur normanderna talade innan deras språk assimilerades med anglo-saxarnas, så kan man bege sig till de s.k. Kanalöarna. De har egendomligt nog aldrig inkorporerats i England, Storbritannien (eller EU) utan bebos alltså jämt av normander, ofta med fransklingande efternamn: de la Cour, Fallaize, Coutanche, Breuilly, Poingdestre, Amourette etc – och en tynande minoritet talar fortfarande normandiska ö-dialekter, som slarvigt kan beskrivas som olika former av ålderdomlig franska med pikanta nordiska inslag. De största öarnas namn Jersey, Guernsey och Alderney påminner också om befolkningens nordiska ursprung.

Kjell Blomberg

Mellan liljan och sjöbladet 2:1

2008 utkom *Mellan liljan och sjöbladet 1:1*, en genealogisk/historisk utredning över Västergötlands gamla släkter. 2009 utgavs register, källförteckning, kartor och släkttabeller i en särskild volym, 1:2

Utgångspunkten i *Mellan liljan och sjöbladet* är Gärdhems gamla kyrkoruin där på en liljesten avbildas en magnifik lilja. Denna heraldiska lilja tillsammans med det heraldiska sjöbladet är gemensamma nämnare för många av de urgamla västgötska ätterna och deras vapen. Det gör också att det går att binda samman dessa historiskt. På så sätt kan sammanhang och relationer spåras och utblickar ske över det medeltida Sverige men också internationellt. Theutenbergs forskning ger intressanta inblickar i de gamla släkternas och klanernas betydelse och inflytande och utgör på ett levande sätt såväl svensk profanhistoria som medeltida kyrkohistoria.

Denna utgåva – *Mellan liljan och sjöbladet 2:1* – är en genomgång av de historiska skeendena i Västergötland från allra äldsta tid, fram till 1100-talet. Utgångspunkten sker i arkeologi, sagor och sägner, historiska krönikor och urkunder, nordiska och internationella utblickar samt författarens tes om att kunna sammanbinda historiska skeenden genom de olika betydelsefulla släkterna och ätterna som (personhistoriskt, heraldiskt, kyrkligt och jord/makt-mässigt) styrde i de gamla landskapen.

Utgåvan är resultatet av en mer än 40-årig forskning där trakterna kring Halle- och Hunneberg har varit centrum. En volym 2:2 kommer senare att publiceras.

Bo J. Theutenberg är född 1942 i Trollhättan och professor em. i juridik vid Stockholms universitet, folkkrättsakkunnig vid UD 1976–1987 och ambassadör från 1982.

Han har i Skara stiftshistoriska sällskaps skriftserie utgivit ett flertal böcker.

Boken omfattar 448 s. och är bunden i hårdband. Den är mycket rikt illustrerad och med sex genealogiska tabeller. Pris 250 kr.

Till Kyrkans målsman vid konungens rådsbord!

Låt oss se vilka artighetsbetygelser som kunde utbytas vid gamla tiders prästmöten. Protokollet från prästmötet i juni 1934 får belysa detta. Ett flertal telegram avsändes och blev besvarade. Telegrammen var undertecknade av biskop Hjalmar Danell. Detta var hans sista prästmöte.

Första telegrammet avsändes till kung Gustaf V med följande ordalydelse.

Hans Majestät Konungen, Stockholm:

”Skara stifts prästmöte betygar älskad Konung sin undersåttliga vördnad. Gud bevara Konungen.”

Danell

Nästa gick till prins Carl med följande ord:

Hans Kungl. Höghet, Hertigen av Västergötland, Stockholm.

”Skara stifts prästmöte hyllar med djup vördnad älskad västgötahertig, människokärlekens vidsynte främjare.”

Danell

Prins Carl var ju vid denna tid ordförande i Röda Korset.

Ecklesiastikministern fick också sin hälsning. Regeringen var då en koalition mellan socialdemokrater och bondeförbundare med Arthur Engberg som ecklesiastikminister.

Han fick följande hälsning:

Herr Ecklesiastikministern Arthur Engberg, Stockholm.

”Skara stifts prästmöte sänder kyrkans målsman vid Konungens rådsbord vördnadsfull hälsning”.

Danell

Så kom turen till landshövdingarna. Landshövdingarna i Skaraborgs län Axel Ekman och i Älvsborgs län Axel von Sneidern var med vid prästmötets öppnande och fick sina personliga välkomsthälsningar av biskopen, medan landshövdingen i Jönköpings län inte kunde närvara. Två pastorat i stiftet, Bottnaryds och Stengårdshults, tillhörde ju då Jönköpings län. Följande telegram avsändes till landshövdingen där.

Landshövding Carl Malmroth, Jönköping.

”Skara stifts prästmöte sänder Jönköpingshövdingen vördnadsfull hälsning”.

Danell

Biskopen i Karlstad J.A. Eklund var ju en son av stiftet och han fick också en personlig hälsning från prästmötet och den hade följande formulering:

Biskop J.A. Eklund, Karlstad.

”Skara stifts prästmöte sänder vördad och älskad västgötason varm och tacksam hälsning. Gud lede fädernas kyrka.”

Danell

I Växjö var det samtidigt prästmöte och telegram avsändes till biskopen Sam Stadener och ämbetsbröderna där med följande lydelse

Växjö stifts prästmöte, Växjö.

”S:t Sigfrids västgötastift sänder hans värendsstift broderlig hälsning.”

Danell

Svarstelegrammen kom också in.

Kung Gustaf skickade följande telegram

”Jag sänder prästmötet mitt hjärtliga tack för det vänliga hälsningstelegrammet och mina bästa välönskningar.”

Gustaf

Därefter sjöng de församlade stående psalm 443:4.

Ärkebiskop Erling Eidem hade bara kunnat vara med första dagen men sedan måst återvända till Uppsala. Han uttryckte sitt tack till prästmötet med följande ord:

”För värmande vänlighet mig oförtjänt bevisad bringar jag ämbetsbröderna innerligt tack. Gud välsigne eder alla”.

Eder bortdragande **Erling Eidem**

Svarstelegram kom också från prins Carl som skrev så här:

”Jag tackar stiftets prästmöte för vänligt telegram och önskar mötet framgång i dessa särskilt hårda och prövande tider”

Carl

Även ecklesiastikminister Engberg skickade svarstelegram med följande artiga ord:

”Med mycken tack för det vänliga telegrammet, sänder jag Skara stifts prästmöte min hjärtliga hälsning”.

Arthur Engberg

Det kan tilläggas att Engberg och biskop Eklund som stod för helt motsatta uppfattningar i politiska frågor kom att få ett utmärkt samarbete i psalmboksfrågan, som fick sin lösning 1937.

Från biskop Stadener i Växjö och prästmötet där kom också ett svarstelegram:

”Grannstiftets prästmöte i Växjö hälsar Eder vördade Biskop och ämbetsbröderna kring honom. Gud med oss”.

Stadener

Landshövdingen i Jönköping sände också ett artigt svarstelegram:

”Med varmt tack för gårdagens vänliga telegram sänder jag Skara stifts prästmöte mina bästa hälsningar”

Carl Malmroth

Biskop Eklund i Karlstad skickade också ett personligt tacktelegram till biskop Danell och prästmötets deltagare.

Den här telegramväxlingen hör en gången tid till men visar på hur prästmötena förr präglades av solennitet och gammaldags hedersbetygelser. Banden mellan kyrka och stat var hjärtliga och fasta.

Som jag redan nämnt var detta biskop Hjalmar Danells sista prästmöte. Han lämnade sin tjänst året därpå 1935. Han hade redan drabbats av flera hjärnblödningar. När prästmötet var avslutat fick han ytterligare en hjärnblödning, svårare än de föregående. Han kunde ändå genomföra prästmötet fullt ut.

Nils Hjertén

”Smälänningen” och ”språkforskaren” Samuel Björckman

Akademisk avhandling om zigenare, som framlades i Uppsala 1730

Skara stiftshistoriska sällskap har mycket förtjänstfullt gett ut boken "... DESSA SYNNERLIGEN OTACKSAMMA FRÄMLINGAR...", i vilken presenteras två 1700-talsavhandlingar i översättning från latin till svenska, vilka båda belyser romernas historia i Sverige. Boktiteln är hämtad från den första av dem, Samuel P. Björckmans "Dissertatio Academica de Cingaris" (Akademisk avhandling om zigenare), som framlades i Uppsala 1730 under professor Anders Grönvalls presidium.

Björckman anges som författare. Erland Sellberg menar i bokens inledande kommentar, att "Även om vi rimligen får anta att det var Grönwall som först uppmärksammat ämnet innebär inte detta att respondenten har varit passiv. Sannolikt har i detta fall det mesta av arbetet och möjligen även själva författandet gjorts av honom".

För eftervärlden är det i vilket fall Björckmans namn som knyts till framställningen. Han framstår därmed som pionjär inom forskningen kring romerna i Sverige och inte minst i fråga om det romska språket. På Skolverkets hemsida, tema modersmål, nämns han t o m som "Språkforskaren Per Björckman"! Självfallet finns det anledning fråga sig, vem denne man var, detta alldeles oavsett hans roll i tillkomsten av avhandlingen.

I avhandlingen ges viss information om honom. På titelbla-

det anges han vara "smälänning". Ett för honom själv betydelsefullt persongalleri träder dessutom fram i dedikationerna till inte mindre än tolv "mecenater och utomordentliga beskyddare", flertalet av dem släktingar i Småland, vilka han harangerar och tackar för ekonomiskt stöd. Först i raden nämns Gustav Adolf Humble, som ett par månader före Björckmans disputation erhållit fullmakt på tjänsten som biskop i Växjö. Man anar studentens förhoppningar om en kommande prästgärning i Växjö stift. I övrigt framstår han som okänd, vilket han naturligtvis inte behöver vara. Vissa data finns.

Samuel Per (Petri) Björckman var född i Vederslöv den 4 januari 1707, dvs samma år som den senare vittberömde Carl von Linné. Björckman och Carolus Linnaeus började samtidigt, 1716, i Växjö skola, där de var kamrater gymnasietiden ut. Linnaeus sökte sig först till Lund, men från 1728 fanns både Björckman och Linnaeus i Uppsala, dit Björckman kommit redan 1725.

Avhandlingen under professor Anders Grönvalls presidium lades fram den 30 maj 1730. Den 11 december samma år prästvigdes Björckman av biskop Humble. Efter att ha tjänstgjort som adjunkt i Moheda och Ryssby och som en predikant vid Smålands kavalleriregemente flyttade han till Lund och disputerade 1734 för magistergraden under professor Magnus Rydelius presidium med avhandlingen "De officiis pietatis", ett ämne helt annorlunda än det vid disputationen i Uppsala. Året därpå blev han stadskomminister i Växjö och gifte sig. Hustrun dog emellertid i barnsäng redan efter ett år.

År 1737 ingick Björckman sitt andra äktenskap. Han blev kyrkoherde i Karlstorp i Västra Härads kontrakt (nuvarande Njudung) 1740 och avled 1747, 40 år gammal, efterlämnande hustru och sex barn. I Växjö stifts herdaminne summerar Gotthard Virdestam med orden: "En god man med fromt sinne men hade ett gäldbundet hus och lämnade pastoratet i tämmelig confusion".

Personuppgifterna om honom ger ingen vägledning i frågan om upphovsrätten till den numera så uppmärksammade avhandlingen från 1730. Därför får det stanna vid sannolikhet. Och måhända vågar man påstå, att hans akademiska meriter spelat roll för den fortsatta karriären såtillvida som han av biskop Humble anförtroddes uppdraget som respondent vid prästmötet i Växjö 1744.

Skara stiftshistoriska sällskaps utgivning av boken "... DESSA SYNNERLIGEN OTACKSAMMA FRÄMLINGAR ..." har satt ljus på inte bara romernas historia och kultur utan också på Samuel Björckman och därmed tillfört nyanser till teckningen av hans liv i Växjö stifts herdaminne. Det tackar vi för.

Lars Aldén

”Smälänning” och ord i Växjö Stiftshistoriska Sällskap

PS Författaren till den andra avhandlingen i utgåvan, "dalkarlen" Lars G. Rabenius, torde på motsvarande sätt kunna lyftas fram i ljuset. Men den uppgiften lämnas till den som känner sig kallad. DS

Dessa synnerligen otacksamma främlingar ... kostar 150 kr. och beställes genon Johnny Hagberg

Biskop Brynolf Algotssons kanonisationsprocess

Den salige biskop Brynolf av Skara (1278–1317) är i år aktuell för ett dubbelt jubileum. Sedan biskopens död har 700 år förflutit, och 600 år har gått sedan hans kanonisationsprocess i april 1417.

Tanken på en helgonförklaring väcktes tidigt. Ett helgonrykte hade börjat vävas kring biskopen och det berättades om underverk. Ytterligare stöd tillkom genom en uppenbarelse av den heliga Birgitta i Skara domkyrka 1349 (II:30, *Extra-vagant* 108):

Birgitta besöker Brynolfs grav och får där av Guds moder veta att Brynolfs kvarlevor bör läggas på en bättre plats i kyrkan, ”upphöjas”. Budskapet har tolkats som en uppmaning till skrinläggning, dvs. saligförklaring.

Åren 1414–1418 pågick i Konstanz ett koncilium, till vilket den formella anhållan om kanonisationsprocess ställdes av den sittande biskopen, Brynolf II Karlsson. Konciliet utsåg en undersökningsgrupp av teologer och kardinaler, som i sin tur förordnade biskoparna av Oslo, Växjö och Åbo att leda processen *in partibus*, dvs. i helgonkandidatens hemland. Processen genomfördes 1417 med vittnesförhör i Skara och Vadstena. I Vadstena gällde förhören framför allt om den heliga Birgitta verkligen hade haft den uppenbarelse som framställt Brynolf som en helig man, och om det var helt säkert att uppenbarelsen avsett just honom.

Vittnena hördes under ed. Två slag av ed förekom: *juramentum de veritate*, där vittnet svär på att det som sägs är sant, och *juramentum de credulitate*, där vittnet försäkrar sig tro

att det är sant. Två slags vittnesmål kunde framläggas, *attestatio*, dvs. vittnets spontana svar på frågor från domstolen, och *depositio*, en i förväg hos domstolen deponerad akt. Både män och kvinnor vittnade i processen. För undvikande av jäv och partiskhet ställdes särskilda frågor.

Inför förhören sammanställdes 20 s.k. frågeartiklar, *articuli interrogatorii*, att bekräftas eller avvisas av vittnena. Artiklarna kan beskrivas som sammanfattande skildringar i punktform av helgonkandidatens liv och verksamhet, där underlaget sannolikt till stor del hade utarbetats av biskopen Brynolf II.

Punkterna omfattar Brynolfs hela liv: hans härkomst, uppväxt, studier och yttre verksamhet lika väl som hans personlighet och fromhet. Särskilt kan nämnas Brynolfs försvar av kyrkans friheter och hans liturgiska intresse. Han beskrivs som tålmodig och ödmjuk, förlåtande och generös. Till artiklarna fogas berättelser om underverk, som för övrigt ger en god bild av vid tiden förekommande sjukdomar, t.ex. besatthet, förlamning, spetälska och stumhet.

Tolv vittnen hördes om frågeartiklarna. Vittnena fick ta ställning till en artikel i taget, varvid de kunde ge ett samlat svar eller dela upp innehållet. De kunde också upprepa vad de sagt tidigare. Metoden kan ha medfört viss risk för bristande precision, eftersom artiklarna inte nödvändigtvis begränsades till en enda sak. Så t.ex. har biskop Brynolfs författarskap infogats bland andra meriter i den sjunde frågeartikeln.

Denna sjunde artikel ger exempel på hur Brynolf förstått att väl begagna sin tid. Han har ägnat sig åt bön och kontemplation, gjort resor i stiftet, lagt sig vinn om predikoämbetet, hållit kyrkobyggnaderna i stånd och sorjt för de fattiga. Därtill har han författat såväl musik som text till ett antal diktverk.

Vittnena svarar enligt följande:

Skarabiskopen Brynolf II och Skaras domprost herr Torkel hänvisar till böcker i Skara domkyrka och uppger att artikelns innehåll är sant. De nämner också ”gängse tal och rykte”. ”Offentligen, allmänt känt och uppenbarligen”, säger herr Torkel. Rådmannen Johan Larsson, Skarakaniken Björn Knap, minoritkonventets gardian Herman Nilsson och kyrkoherden i Råda Johan Bergthorsson uppger, med hänvisning till identifierade sagesmän, att innehållet är sant. Dekanen i Skara Karl Oddsson samt Skarakanikerna Sven Johansson och Lambert Benekason säger detsamma men hänvisar till ”gängse tal och rykte”. Några ger samma svar som på tidigare artiklar, t.ex. Björn Knap som ”sade som omedelbart förut i fråga om den tredje artikeln” (Blomgrens översättningar).

Lagmannen i Västergötland Gustav Magnusson delar upp sitt vittnesmål och säger sig tro att artikelns innehåll är sant beträffande författarskapet, men när det gäller byggenskapen och det övriga är han säker. Hövitsmannen Nils Guttormsson tror att det som står i artikeln säkert är sant. Riddaren Arvid Johansson är övertygad beträffande byggnaderna, men anser sig inte veta något om Brynolfs diktning, då han blott är lekman.

Vittnesmålen framstår som genomtänkta och seriösa. Samtliga vittnen måste ha varit förvissade om sanningen

hos det de sade. En annan sak är att inget vittne kan ha haft personliga minnen av biskopen då hundra år hade hunnit förflyta.

Processen resulterade i att Brynolf saligförklarades år 1492 av påven Innocentius VIII, en händelse om vilken biskopens namnsdag den 16 augusti ännu erinrar. Någon helgonförklaring kom aldrig till stånd. Vi kan bara spekulera om vilken roll den kommande reformationen kan ha spelat för den senare utvecklingen.

Urkundstexterna från processen trycktes 1492 på uppdrag av Skara domkapitel. En mer lättläst transkription av Claes Annerstedt har utgivits i serien *Scriptores rerum Svecicarum medii aevi* (1871). Till fromma för svenska läsare finns numera en fullständig översättning av Sven Blomgren, utgiven 1998 genom Föreningen för Västgötalitteratur.

Litteratur

Annerstedt C. Vita S. Brynolphi Episc. Scarensis cum processu eius canonizationis. Scriptores rerum Svecicarum medii aevi. Tomi III. Sectio posterior. Upsaliae anno MDCCCLXXI [1871], s. 138-185.

Blomgren Sven. Den helige biskop Brynolfs av Skara levnad jämte hans kanonisationsprocess. Föreningen för Västgötalitteratur. ISBN 91-86558-23-4. Skara 1998.

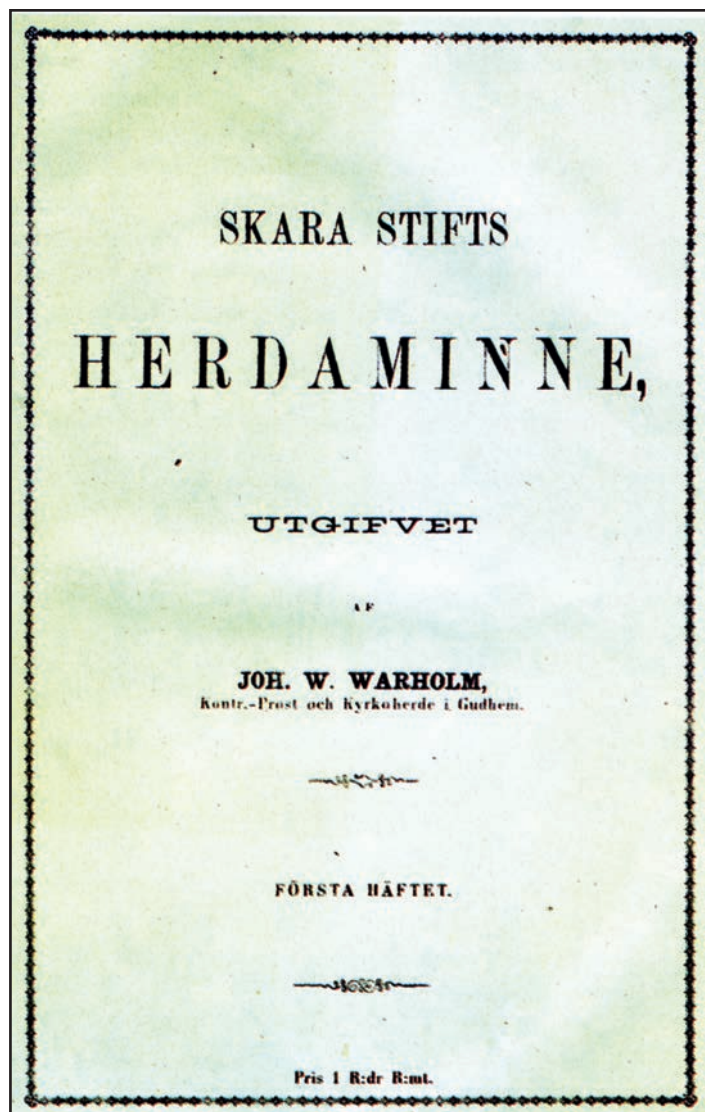
Lagerberg Dagmar. Författartradition Brynolf. Instant Book, Box 49109, 100 28 Stockholm. ISBN 978-91-86939-78-6. Stockholm 2016.

Milveden Ingmar. Biskopen och Törntaggshystorian. I: Hagberg Johnny (red). Biskopen och törntaggen. Skara stiftshistoriska sälls kass skrftserie: nr 15. Skara 2004, s. 125-147.

Vita Beati Brynolphi condam Episcopi Scarensis In Regno Swecie una cum miraculis et attestationibus pro eiusdem Canonizatione factis. <http://libris.kb.se/bib/10958647>

Dagmar Lagerberg

Herdaminnet – en avslöjande publikation

Det litterära bruket att teckna döda prästers liv i minnesteckningar vid prästmöten är gammalt. I Skara stift finns en obruten serie från 1889. Likaså är det med de särskilt för stiftet utgivna herdaminnena. Från alla stift finns sådana och idag pågår arbetet med att fullborda eller komplettera de olika serierna.

Karlstads stifts utkom 2007 genom Harry Nyberg med en ny del (6) efter Edestams Herdaminne. Uppsala stift har en aktiv herdaminneskommitté som kontinuerligt ger ut nya delar. Göteborgs stift har utkommit med en del år 2016 (del 3). I Västerås stift arbetas det på en ny herdaminnesutgåva och för Gotland har Sven-Erik Pernler arbetat fram ett nästan klart herdaminne gällande medeltiden. Lunds stift har utgivit en lång serie med olika delar och denna serie kröntes med nr. 15 Från pastoratsreglering till församlingssammanläggningar 2016 och med Owe Samuelsson som författare.

Äldst bland herdaminnesutgåvorna är Strängnäs som utgavs av Nils Aurelius 1785. Denna del behandlar Södermanland. En komplettering utgavs 1817 av J. E. Follén och omfattade "Neriket". Ytterligare några exempel på tryckta herdaminnen. Göteborgs utgavs av S. P. Bexell & J. G. Bexell 1835, Kalmarstiftets genom N. I. Löfgren & A. Ahlqvist 1836-41. J. E. Fant & A. Th. Låstbom utgav Upsala ärkestifts herdaminne 1842-45. Västerås stifts akter utkom genom Joh. Fr. Muncktell 1843-46. Linköping fick sitt första herdaminne genom Joh. Is. Håhl 1846-47 och Lundastiftet genom S. Cavallin 1854, Visbys minnen tecknades av O.W. Lemke 1868. J. Hammarin utgav 1846-48 Karlstads Stifts Herdaminne I-III. Skara stifts äldsta herdaminne utgavs av J. Warholm år 1871 och 1876 kom Härnösands herdaminne genom J. Fr. Biberg. Tidigare hade Minne af Presterskapet i Lappmarks-Församlingarne inom Hernösands stift – utgivits genom Isak Grape 1853. Stockholms stads herdaminne kom hundra år senare, 1951, genom Gunnar Hellström. Stockholm är ju också vårt yngsta stift. Dessa uppräknade är exempel på herdaminnen från de olika stiftet.

Herdaminen är idag både dyrbara och sökta samlarobjekt då de förmedlar mycket personhistoria och är därmed värdefulla källor inte minst för släktforskare.

När man läser vad de gamla minnestecknarna skriver om sina döda kollegor så är det slående vilken mängd uppgifter som upptecknarna har tagit fram för varje präst. De rent formella uppgifterna fanns självfallet att hitta i Domkapitlets arkiv men direkta personuppgifter fick hämtas inom famil-

jen eller bland kollegor. Det är inte alltid en överslätande kollegial teckning som presenteras för läsaren. Snarare låter många hävdatecknare den bittra sanningen tala. Ibland kunde risken för detta sanningssägande resultera i att vissa sterbhus undanbad sig minnesteckning vid prästmötet. Herdaminnen är ändå tacksamma även om de mindre lysande egenskaperna kommer fram och gör bilden och personteckningen mer fullständig.

Här kommer ett exempel från Skara stift och för en av dess biskopar.

Engelbert Halenius var född i Söderala i Gävleborgs län år 1700. Han var en lysande studiebegåvning och blev både docent och professor i Uppsala. Den 2 maj 1753 blev han utsedd till biskop i Skara stift. Han avled 1767 och ligger begravd i eget gravkor i Varnhems klosterkyrka. Fants Herdaminne för Uppsala stift skriver uppmuntrande följande:

”Han var utan gensägelse en af våra utmärktaste theologer. Ägde stora naturgåfvor, ett eldigt och genomträngande begrepp, ett lyckligt minne, och en serdeles lätthet, att med styrka och ledighet både tala och skrifva. Hans umgänge var otvunget och glättigt.”

Om nu minnestecknare stannat här skulle väl ingen höjt på ögonbrynen men Fant fortsätter, och visar på andra, mindre trevliga sidor, av Halenius:

”Han beskylldes för mycken girighet. Svedenborg lär en gång förespått honom en sjukdom, ur hvilken han endast kunde undkomma genom hjertats omvändelse, stadgad genom ett flitigt begrundande av S:s (Swedenborgs, min anm.) theologiska arbeten; en prophetia, som lærer bokstafligen hava slagit in”.

När så Warholm 30 år efter Fant utger Skara stifts herdaminne citerar han en hel del ur Fant men har ytterligare något att säga om den gamle skarabiskopen. Warholm skriver:

”Men hans karakter var icke utan fläckar. Han beskylldes för girighet och var en stor vinglare vid riksdagarna... Såsom ledamot i den domstol, som 1756 dömde öfver grefve Brahe m.fl., voterade han på ärkebisk. Troils tillskyndan för dödsstraff, och skall ha sagt: ‘hugg hufvudet av gäsen, så kacklar hon icke mer’. Denna händelse förstörde emellertid hans sinneslugn, och han yttrade efteråt: ‘Troilius var min gode vän och bror, men rådde mig till en sak, så Gud vare mig syndare nådig’.

Halenius porträtt i olja av Johan Stålbom finns idag på Skara stiftskansli.

Johnny Hagberg

GLÖMT

... att betala medlemsavgiften för 2017?

Vi är tacksamma om den kan betalas snarast.

Vikingar och hunner på sällskapets årsmöte

Bo Theutenberg vid kungagravarna i Varnhems kyrka

Den 22 april hölls årsmöte i Varnhem. Årets talare var professor Bo J Theutenberg, en flerfaldig medarbetare i sällskapets bokutgivning. Theutenberg gav en introduktion till den gedigna forskning som ligger bakom hans senaste alster.

Dagen inleddes i Varnhems klosterkyrka med andakt som leddes av stiftsprosten em Sten-Åke Engdahl. Därefter presenterade ordförande Johnny Hagberg två av de senaste utgivna böckerna i sällskapets skriftserie; *Romernas historia* och *Biblia Pauperum*.

Goter, geter, hunner och Göta rike

Sedan var det dags att introducera dagens talare, professor Bo J Theutenberg och den allra senaste utgåvan i skriftserien, nr 90 i ordningen: *Mellan Liljan och Sjöbladet 2:1*. Den minnesgode kanske minns sig titeln, och utgivningen av del 1:1 och 1:2 som kom 2008 och 2009.

Bo J Theutenberg är sällskapets flitigaste författare med fem utgivna böcker i skriftserien och ett antal uppsatser som ingår i sällskapets antologier. Framsidan på den nya boken föreställer en hjälm från Sutton Hoo i England. Theutenberg tar sig an den tidiga historien utifrån arkeologi, isländska sagor, historiska urkunder och inte minst ägoförhållanden och namnforskning. Eftersom han är jurist har han för vana att ta in alla bevis och väga dem för att finna den mest troliga tolkningen. När det gäller ägandeförhållanden har han en privaträttslig approach och kollar upp allt, även 1:16 av ett gårdsarv. På det sättet lägger han pussel i bilden av den tidiga svenska historien.

I sitt föredrag gjorde han även utblickar mot övriga Europa och berättade bland annat att vissa isländska sagor är omgjorda sagor från heruler och hunner. Vad betyder det för andra företeelser, finns det sammanhang som var kända då men som vi inte har kännedom om idag? Som exempel nämnde han guldfyndet på Ålleberg från 300-500-talet och föreslog en teori om hur kragarna hade kunnat hamna där på sin väg genom Europa. Kanske kan det vara hunners ansikten vi ser avbildade på guldkragarnas sidor?

I svensk forskning har relationen mellan Norge och Sverige glömts bort, vilket Theutenberg visade genom exemplet med slagen mellan svear, norrmän och danskar och där svensk forskning förlägger slagen närmare Uppsala än de norska rören. Han nämnde också betydelsen av kontakter med väster. Snorre Sturlasson vistades exempelvis i Västergötland i två års tid (1218-1220) då han också besökte Eskil Magnusson, lagmannen i Skara, som nedtecknade västgötalagen.

Kristna vikingar i Varnhem

Varnhem är mer än kloster och de la Gardie. Varnhem är en centralpunkt i svensk historia med både Stenkilska och Erikska ättens stamplatser och det är här som man finner Birger Jarls grav. Men platsen hade betydelse ännu tidigare än så: järnåldersgravar omger byn och uppe på kullen bakom klosterkyrkan ligger Sveriges kanske äldsta kristna rum – en gårdskyrka. Detta vikingatida rum har nu byggts in i en informationsbyggnad som fått namnet Kata gård. Utställningen inne i Kata gård tar upp kristna vikingar, liv och hälsa och livet på en vikingatida gård.

Efter lunch och årsmötesförhandlingar gav arkeologen och hedersmedlemmen Maria Vretemark en förhandsvisning av Kata gård och berättade om fynden och den forskning som nu pågår. 20 individer dna-undersöks just nu som en del av ett större forskningsarbete i Köpenhamn. Runt om på kullen har mängder av tidigkristna gravar hittats, däribland Katas egen grav. Den går nu att se genom en glasskiva i golvet. De arkeologiska fynden visas på utställningen *Kata och Kättil* på Västergötlands museum inne i Skara. Där finns också en rekonstruktion över hur Kata kan ha sett ut i verkliga livet.

Lisbeth Hammarström tackar för åren i styrelsen

Årsmötesförhandlingar

Följande val förrättades:

Johnny Hagberg, ordförande

Lena Maria Olsson Floberg, vice ordförande

Markus Hagberg, Sten-Åke Engdahl och Helena Långström Schön, ledamöter

Stellan Wihlstrand, Robin Gullbrandsson och Karin Nelsson, ersättare

Ingmar Andhill och Lars Berg, revisorer

Eva Hermanson, Gert Alnegren, revisorsersättare

Jan Kesker, sammankallande, Carl Sjögren, Anita Hammar, valberedning

Årsmötet beslutade att medlemsavgiften för år 2018 skall behållas oförändrad, 100:-/år och 750:- för ständig medlem. Medlemsavgiften höjdes från och med år 2016 och styrelsen har inte fattat något beslut om förändring.

Avtackningar

Lisbeth Hammarström och Bengt P. Gustafsson lämnar i och med årsmötet uppdragen som ordinarie ledamöter i sällskapets styrelse. Ordföranden tackade Lisbeth Hammarström för ett mångårigt arbete i styrelsen. Bengt P. Gustafsson kunde inte närvara vid årsmötet.

Helena Långström Schön

Minnen och reflektioner från Habo 1973–1984

Under åren 1973 – 1984 var jag kyrkoherde i Habo. Dagen innan ansökningstiden gick ut gjorde jag en resa till två lediga pastorat i Skara stift, Blidsberg och Habo. I Habo var min vän och studiekamrat, Lars-Olof Carlsson, komminister. Jag antog att han sökte tjänsten och därför gav jag mig inte till känna vid detta besök. När jag kom hem på kvällen ringde han och undrade om jag inte skulle söka tjänsten i Habo. Han tänkte själv inte söka. Min hustru Kerstin åkte dagen därpå för att se bese prästgården. Eftersom det var sista ansökningdagen skickade jag ett telegram till Skara domkapitel och sökte tjänsten.

Provpredikan

Den 29 april 1973 hände något, som jag inte varit med om tidigare eller senare. En stund in på predikan hördes en man börja snarka! Ett leende spred sig bland kyrkfolket och jag log med dem. Någon torde ha väckt honom – dock inte med kyrkstöten – för snarkandet upphörde. När jag berättade detta för min hustru kom hon med en tröstande förklaring. Det här var en man, som jobbat hårt under veckan. När söndagen kom, så skulle han så klart till kyrkan hur trött han än var. När han hade hört början av predikan kunde han lugnt somna.

Församlingen förklarade sig vid frågodagen vara nöjd med mig och kallade ingen ”fjärde”. Den 3 september tillträdde jag kyrkoherdetjänsten. Den 9 september 1973 höll jag min inträdespredikan. Dagen innan ledde jag den första gudstjänsten, en minnesgudstjänst efter den från Habo utsända missionären i Rhodesia, Gunvor Kyrkeryd, som omkommit vid

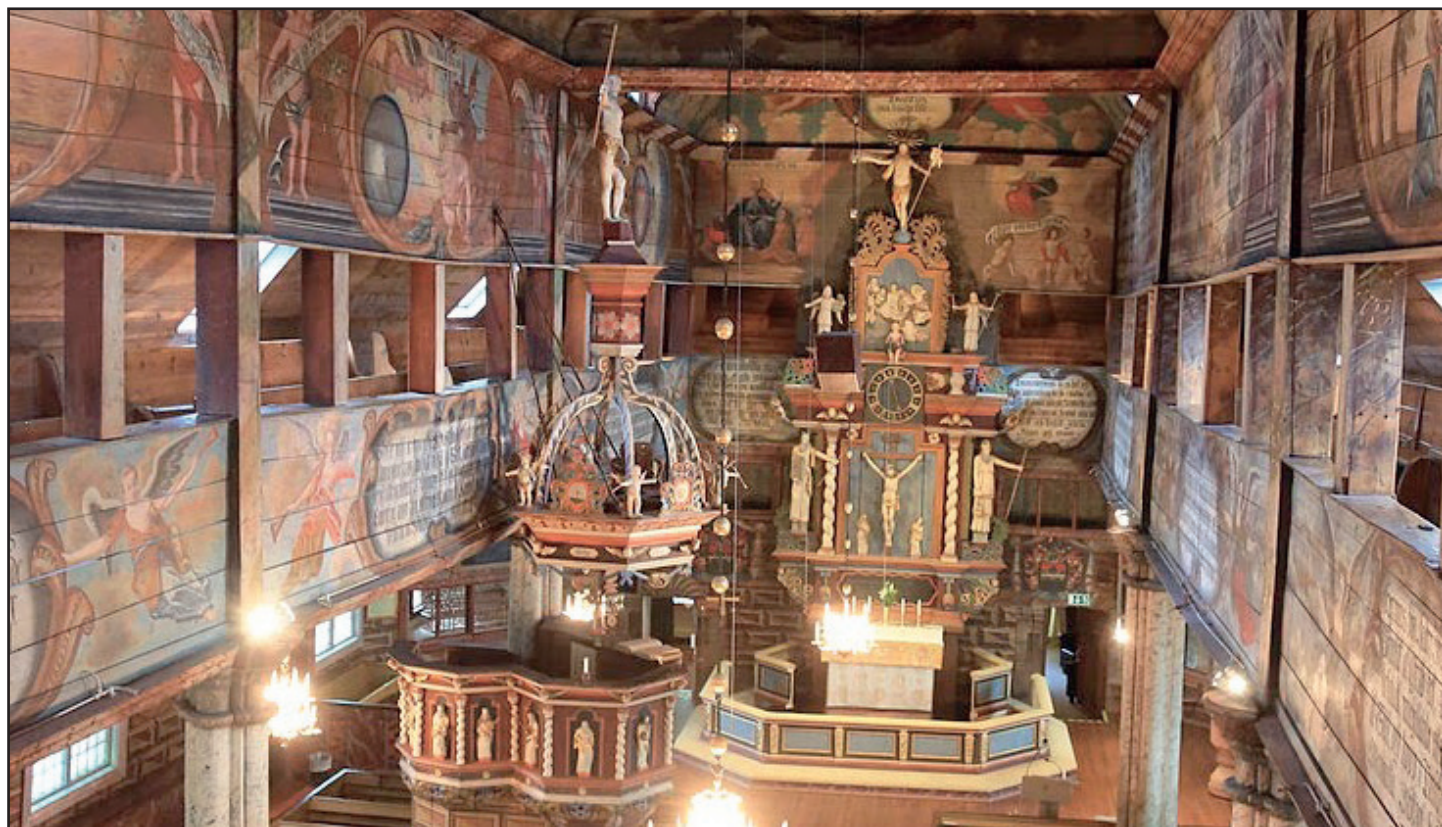
en bilolycka där ute. Vid helgsmålstid ledde jag den första mässan.

Installationen

ägde inte rum förrän den 20 januari 1974, då 410 personer mött upp och omkring 200 deltog i kyrkkaffet i Församlingshemmet. En mäktig högtid! I Församlingshemmet blev det många tal. Den Habo-bördige prosten em. Yngve Karlsson berättade om Habo förr i tiden och nämnde något om några av kyrkoherdarna före mig. När alla trodde att talet var slut, började han på med gångna tiders prästfruar i Habo prästgård, vilket väckte viss munterhet, eftersom den kunnige prosten inte brukade vara kortfattad. Men heder åt prosten att han inte glömde prästfruarna. Prosten avrundade snabbt med några ord till den nya prästfrun, min Kerstin.

Jag glädde mig mycket över att min mor kunde vara med. Hon hade fått ”permission” från Vänersborgs lasarett. Tre veckor senare, den 9 februari, fick hon sluta sitt liv. Inför högtiden hade hon köpt en ny psalmbok.

Min mormor var västgöte, född i Gudhem. Min vigningsbiskop var Sven Danell, eftersom biskop Borgenstierna i Karlstad var sjuk. Jag hade alltså en viss anknytning till Skara stift. Den första ordinarie tjänsten fick jag som komminister i Mangskog, Brunsbogs pastorat 1965 – 1973. Jag kom då från en stiftsadjunktjänst för ungdomsarbetet i Karlstads stift. Biskop Borgenstierna hade frågat mig var jag ville bli placerad. Mitt svar blev: Helst i en landsförsamling på Dal. Några veckor före vigningen fick jag besked från stiftssekreteraren

att jag behövdes i Norra Råda i Värmland. Han ringde på nytt några dagar före prästvigningssdagen och sa att det var akut brist i Kristinehamn. Där fick jag ta kyrkoadjunktens plats. Så gick det till på den tiden.

Klockstapel vid församlingshemmet

I maj 1974 fick vi besök i prästgården av Hildur Lundström, Stockholm. Hon överlämnade som gåva 25 000 kronor att användas för en klockstapel med kyrkklocka vid Habo församlingshem. Hildur Lundström hade förfäder som bott i Habo. Hon ville återgälda deras snålhet, sa hon till mig, när hon lämnade över gåvan. Klockstapeln invigdes den 9 oktober 1982 av Biskop Helge Brattgård under medverkan av Bo Setterlind, som skrivit inskriptionen på klockan:

*Sankt Johannes heter jag
Glädjen bor i mina slag*

Dagen avslutades i prästgården med en trevlig kväll framför brasan i hallen på övervåningen. Brattgård och Setterlind var på det allra bästa humör, inte minst när biskopen berättade hur det gick till i kyrkomötet då bl.a. Setterlinds Mariapsalm efter omarbetning godkändes.

Familjegudstjänsterna i Församlingshemmet

Söndagsskolan hade en stark ställning och samlade många barn. I församlingshemmet hade man en gemensam inledning, varefter barnen gick till olika ”klasser”. Föräldrar väntade under tiden i foajén. Jag ordnade en söndagsförmiddag kaffe för föräldrarna under väntetiden och inledde ett samtal om vi kunde tänka oss utöka till familjegudstjänst. När barnen efter inledningen går till de olika rummen, fortsätter vi med predikan, var förslaget. Och sedan en gemensam avslutning. De var med på det. Jag tog upp förslaget i kyrkorådet. Någon menade att antalet deltagare i Habo kyrka kommer

att minska. Rådet var med på ett provår.

Vi började 4 oktober 1977. Då kom 90 vuxna och 40-45 barn. Och familjerna fortsatte att komma. Efter det första året blev det en självklar fortsättning. Antalet besökare i Habo kyrka minskade inte märkbart. För några äldre i samhället, som brukade vara med i Habo kyrka, blev det lättare att gå till Församlingshemmet.

Dopfrågan

När jag kom till Habo fick jag höra om den stora ”dopstriden” i Habo några årtionden tidigare. Habo ligger i en starkt frikyrklig bygd med baptistisk dopsyn. Det berättades att man råkat i luven på varandra. Stämningen var inte den bästa. Någon framförde förslaget att kalla Gustaf Adolf Danell, som då var kyrkoherde i Tidaholm, att tala om dopet. Han fick de båda lägren att förstå och respektera varandra! När jag kom till Habo var det ekumeniska klimatet gott.

Det blev många dop i Habo kyrka. Under den här perioden passerades för första gången på etthundra år antalet födda etthundra. Kyrkorådet tyckte att jag skulle markera med att besöka denna familj med en blomma. Det gjorde jag gärna och familjen blev glad över besöket.

Anton Lundquist och Habo kyrka

Habo träkyrka hör till ”sevärdhetskyrkorna”. På läktarvägarna, som går runt hela kyrkorummet och i taket och under läktartaken, är de fem huvudstyckena i Luthers lilla katekes illustrerade.

Förre kyrkogårdsarbetaren Anton Lundquist guidade i kyrkan under många år. Han bodde i Sockenstugans lägenhet med sin hustru Stina. Anton dog 1977. Han hade under sina år som guide berättat om Habo kyrka för många tusen besökare. Biskop Brattgård frågade vid en visitation sedan Anton berättat om kyrkan: ”Hur går det när det kommer besökare från andra länder?” Svaret kom snabbt: ”En klarar sig bra med västgötskan.” Det svaret gillade biskopen. Efter Anton

Lundquist fortsatte kyrkvaktmästarfrun Margit Mattsson som guide. Till gudstjänsterna 1 söndagen i Advent och till Julottan med de många tända levande ljusen, kom åtskilliga långväga deltagare i bussar. Något år fick inte alla plats. Min företrädare, Bertil Alberius, införde ordningen med att bussbolagen fick föranmäla sina bussar. Några bussar ”dirigerades” till de övriga adventssöndagarna.

Habo kyrka har förutom orgelläktaren även läktare längs långväggarna. I korväggen finns fyra ”herrskausbänkar”. Det var en särskild upplevelse att vid Adventsgudstjänsten och Julottan ha en fullsatt kyrka med kyrkfolk inte bara nere i kyrkbänkarna utan också runt omkring sig på samma höjd som predikstolen.

”Fanstriden i Habo kyrka”

11 november 1974 deltog jag i ett körjubileum i Mangskogs kyrka. På kvällen ringde biskop Brattgård mig. Jag förstod på hans röstläge att något var på tok. Smålands Folkblad och Aftonbladet hade ringt honom. Det var fråga om en begravningsgudstjänst i Habo kyrka och facket hade av mig nekats ta in sina standar i kyrkan. Ja, det var så, svarade jag, men förklarade orsaken. Min företrädare hade efter en begravning, då han knappt själv fått plats i koret på grund av blommor och fanor, berättat om detta i kyrkorådet. På hans förslag hade rådet beslutat att vid begravningar där man ville ha med fanor, även svenska flaggan, skall dessa ställas i vapenhuset. Vid processionen till graven går fanbärarna i täten och så paraderar man vid graven. Prästen talar självklart med de anhöriga i förväg om denna ordning. Så hade också jag gjort, och de anhöriga hade inget att erinra om det.

När Brattgård fick veta att kyrkorådet låg bakom var han tillfreds. När jag på måndagen läste de nämnda tidningarna var det stora rubriker. Jag skulle ha stått vid kyrkporten och sagt: Hit, men inte längre. Drevet fortsatte hela veckan också med insändare för och emot. Jag blev t.o.m. anmäld till Justitieombudsmannen (JO) för att inte behandla alla lika. Jag och kyrkorådet skulle varit emot fackföreningsrörelsen. I mitt bemötande hänvisade jag bl.a. till att vid den begravning, som föranledde kyrkorådsbeslutet, gällde det svenska flaggan. JO lämnade anmälan utan åtgärd. Jag tog upp frågan på nytt i kyrkorådet, men där blev det ett bestämt nej till att ändra beslutet.

Kråkeryd

Habo kommun var en av de kommuner som denna tidsperiod ökade sin folkmängd. Ett år låg Habo på första plats i landet i förhållande till sin folkmängd med över 300 inflyttade, de flesta var barnfamiljer. När jag 1973 kom till Habo bodde i pastoratet, Habo och Gustav Adolfs församlingar, omkring 3500. När jag 1984 med min familj flyttade från Habo hade folkmängden nästa fördubblats.

Ett helt nytt bostadsområde på Kråkeryd planerades där man räknade med några tusen boende, när området var utbyggt. I Svenska kyrkan hade det under årtionden tillbaka byggts åtskilliga ”småkyrkor”. Det fanns en småkyrkorörelse. Vi inspirerades bl.a. av domprosten Per-Olof Sjögren att kyrkan ska vara först när nya bostadsområden planeras. Min tanke var att Habo församling borde vara på plats i Kråkeryd från början och ha en egen byggnad med ett kyrkorum.

I samhället fanns ju Församlingshemmet, men Kråkeryd låg omkring 2,5 km därifrån.

Mitt förslag mötte gensvar i kyrkorådet. En utredningskommitté tillsattes, som gjorde besök i andra småkyrkor, alltså där det förutom ett kyrkorum fanns utrymmen för vardagsverksamhet. Vi lade fram våra tankar för kyrkorådet. Kyrkorådet förde fram ett förslag som kyrkofullmäktige sa ja till. En byggnadskommitté tillsattes. Denna diskuterade olika förslag till hur vi skulle ha det. Under dessa förberedelser flyttade jag från Habo, då jag hade fått en tjänst i mina hemtrakter, Bolstad på Södra Dal. Jag blev inbjuden till invigning av Tomasgården, som blev namnet på byggnaden. Man hade fullbordat församlingshemsavdelningen för att så småningom bygga till kyrkorummet. En samlingssal fungerade till dess som kyrksal. Det blev en fin högtid med invigning av biskop Brattgård. Det var stort att få se dessa tankar förverkligade.

Söndaglig mässa

När jag kom till Habo firades Högmässa med nattvard en gång i månaden. Jag började rätt snart med nattvard var tredje söndag. Antalet nattvardsgäster minskade inte. Jag hade börjat ”läsa på” om nattvardslivet i kyrkans historia. Jag fick bekräftat vad jag trodde: söndagens gudstjänst bestod av både Guds ords förkunnelse och firande av Herrens måltid. Reformationen innebar inte någon inskränkning av mässa på sön- och helgdagar.

På en semesterresa med familjen en söndag genom Östergötland deltog vi i en Högmässa.

”Varför dröjer du?” Det var en röst jag hörde inom mig gång på gång. En säregen upplevelse. Jag förstod frågan. Det gällde nattvardslivet i Habo kyrka. Kort tid därefter celebrerade jag mässan i Habo kyrka vid altaret med det underbara krucifixet framför mig. Jag har alltid varit fullt förvissad om sanningen i Jesu ord vid den första nattvarden: Detta är min kropp. Detta är mitt blod. Ordet ”är” betyder inte något annat än just ”är”. Vid tillredelsen denna gång grep mig orden **DETTA ÄR** på ett särskilt konkret och himmelsk sätt. Jag fick erfara det med hela min kropp. Här är Kristus! När jag tog kalken darade mina händer. Tänk, att få gå ut till nattvardsgästerna med Kristus, deras och min Frälsare! Det var så stort och mäktigt. Nu började jag med söndaglig mässa.

Jag hade inte rådgjort med någon förutom komministern, inte med kyrkvårdarna eller kyrkorådet. Domkapitlet beslutar om minsta antalet mässor som ska hållas i församlingen, kyrkorådet om vilka olika slags gudstjänster, som ska firas. När det gäller hur ofta man ska fira nattvard beslutar kyrkoherden. Hade jag rådgjort hade jag nog blivit tillrättad att avvakta. Och hade jag då ändå börjat med nattvard varje söndag, kunde det orsakat stridigheter i församlingen. Bättre att jag ensam stod för eventuell kritik. Den första söndagen efter förändringen samlades vi till kyrkkaffe i Sockenstugan. Jag talade då över ämnet: Varför nattvard varje söndag? Jag nämnde inte något om mina två ”upplevelser”. Gör man en förändring i församlingens gudstjänstliv ska det inte bygga på personliga upplevelser utan på Guds ord och dess bekräftelse. Det är i denna artikel jag första gången berättar om den första upplevelsen. Om vad jag erfor vid altaret har jag hittills berättat för några få.

Det blev kritik. ”Nu kommer du att tömma Habo kyr-

ka på folk.” ”Den söndagliga mässan tar bort heligheten och vördnaden för nattvarden.” ”Det blir slentrian.” Biskop Brattgård reaktion: ”Var det så klokt?” Antalet deltagare i kyrkan minskade inte. Jag hade förklarat att även om nattvardsbordet dukas varje söndag, så är det den enskilde som avgör hur ofta. Men de kom söndag efter söndag, också några som jag inte trodde skulle göra det.

Biskopsbesök

Biskop Brattgård visiterade Habo pastorat under tre dagar 1985. På den tiden var det vanligt att biskopen låg över i prästgården under sina besök. Denna gång tillsammans med sin hustru. Det gav tillfälle till många samtal i lugn och ro.

Kyrkobrödrakåren under ledning av Folke Wärnbring hade bjudit in Mia Marianne och Per Filip, ett populärt sångarpar, till en sångafton i Habo kyrka. Biskop Brattgård hade svarat ja till att hålla en predikan denna kväll. Mycket folk hade samlats, men sångarparet meddelade en stund innan vi skulle börja att de fått förhinder. Vad skulle vi göra utöver predikan? Biskopen kom med förslaget till mig: Vi låter församlingen få ställa frågor och så svarar vi, jag tar första och du andra och så håller vi på en stund. Jag var ganska orolig inför detta oväntade, men det var bara att säga ja. Centrala och bra frågor ställdes och biskopen var mycket belåten efteråt.

Vi bjöd in Biskop Bo Giertz till en kyrkhelg. Han bodde då fortfarande kvar i Göteborg. Han predikade i Högmässan och efter kyrkkaffet talade han om ”Dopet och omvändelsen”. Han hade frågat mig om vad jag ville ha hjälp med. Dopfrågan var ju alltid aktuell med tanke på de olika baptistiska församlingarna i bygden. Och då stod det klart med ens för biskopen: Då talar jag om dopet och omvändelsen. Efteråt sa en av kyrkvårdarna: ”Nu ska jag aldrig mer lita på vad mass-media skriver om Bo Giertz.”

Biskopen låg över i prästgården och vi hade en mycket givande kväll där han bl.a. berättade för oss och våra fyra söner om sitt fartygsbygge. Han hade ju skrivit romanen ”Riddarna på Rhodos”. I den har ett fartyg en viktig funktion. För att förstå hur livet på detta fartyg fungerar byggde han en modell med alla dess detaljer. Han bjöd in oss för att få se. Tyvärr blev det aldrig av. På måndagen hade vi en samling för kontraktets präster i Församlingshemmet. Där hjälpte han oss att predika över de närmaste söndagarnas texter.

Jag frågade Biskop Sven Danell, som då bodde i Tiveden, om han ville besöka oss i Habo. Det ville han gärna, särskilt som jag var en av de präster han prästvigat. ”Jag vill gärna se hur mina präster har det.” Det var söndagen Sexagesima, som ju handlar om Guds ord. Han predikade och vid slutet av predikan började det rassla i klockan, som är placerad längst upp i altarpopsatsen. Det var dags för ängeln framför klockan att med en hammare i varje hand ljudligt slå tolv. Innan det första slaget kom, sa biskopen: ”Och då slår klockan tolv för denna tid och denna världen”, och biskopen tystnade. När slaget tolv hade klingat av, fortsatte han: ”Och då gäller Jesu ord: Himmel och jord skall förgås, men mina ord skall aldrig förgås. Amen.” Det blev en mäktig avslutning på en mäktig predikan. Jag tror inte någon var oberörd.

Också Sven och hans hustru, Miriam, låg över i prästgården. På kvällen fick vi njuta av bådas humor och berättarglädje men också höra deras minnen av efterkrigsårens nöd

Arne Olsson

och den nödhjälp de ägnade sig åt. Måndag förmiddag höll han en bibelförklaring för prästerna i kontraktet. Han gick igenom Bibeln från Första Moseboken till Uppenbarelseboken under temat: ”Utan att blod utgjuts ges ingen förlåtelse”.

En överhovpredikant är ju ”biskops vederlike”. Då är det lämpligt att ta med Carl Henrik Martlings besök i Habo kyrka. Under min tid i Mangskog var Martling kyrkoherde i Fryksände i Karlstads stift. Han var ordförande i stiftets diakoniråd och jag dess sekreterare. Men vi kände varandra sedan Uppsala-tiden, när jag hade honom som lärare i praktisk teologi. Martling var på förslag till biskop i Karlstads stift efter Gert Borgenstierna. Min svärfar, Gösta Lindeskog, som i motsats till Martling var liberal i kvinnoprästfrågan, uttryckte sin bestörtning, när regeringen förbigick honom: ”Det är en stor förlust för Svenska kyrkan att Martling inte blev utsedd till biskop.”

Tillsammans med grannförsamlingen Bankeryd bjöd vi in Martling till en kyrkhelg. I Habo svarade han för söndagens högmässa. Under lördagen ville han bese kyrkan. Han gick upp i predikstolen. ”Här blir jag berörd av Anden”, sa han och gick ned. Under predikstolens baldakin hänger en duva. Den reslige Martling kunde inte stå rak utan att snudda vid duvan. Han predikade från ambon, en predikan fylld av Ande och liv.

Prästgårdsliv

Habo prästgård är en vacker byggnad på 450 kvadratmeter. Året innan vi, min hustru Kerstin, jag och våra fyra söner, Olof, Otto, Henrik och David, flyttade in där, hade pastorsexpeditionen flyttats från prästgården till det nybyggda för-

samlingshemmet i samhället. Den forna expeditionen med utsikt mot den rödmålade kyrkan hade jag som arbetsrum med tillgång till ett eget arkiv och ett litet mellanrum innan man kom in till det sydöstra hörnrummet i prästgården. Det lilla rummets väggar var försedda med praktiska bokhyllor.

Mellan det sydöstra och nordöstra hörnrummet ligger en rymlig sal innanför hallen. I hallen fanns en öppen spis. I nordvästra delen var köket placerat med en köksingång. I anslutning till köket fanns en serveringsgång. Från den ledde en trappa upp till andra våningen, kallad "tjänstetrappan".

När man från hallen kommer upp till övervåningen övervåldigas man av den stora salen med en stor öppen spis. Södra och norra gaveln rymmer vardera två sovrum.

Vi trivdes i denna prästgård sedan vi så småningom fått den möblerad. Men min familj såg mig inte så ofta där. Jag var den frånvarande maken och pappan, något som jag själv haft dåligt samvete för. "Kommer du redan hem", sa en av sönerna till mig, när jag kom kl.21. Efteråt har jag tänkt att jag borde ha planerat arbetet i pastoratet så att jag åtminstone mer regelbundet kunnat vara med familjen den lediga dag i veckan, som vi präster då hade rätt till. En liten tröst för mig var att jag kunde ta hand om barnen på morgnarna. Jag har varit morgonpigg och kunde ta hand om morgonsysslorna, och se till att barnen fick frukost och kom med skolbussen.

Under årens lopp blev det åtskilligt hundratal församlingsbor och en del "utsocknes", som gästade prästgården. Till de årligen återkommande samlingarna hörde konfirmand- och föräldragrupperna. Till kaffet eller saften bjöd Kerstin på hembakat bröd. Vi hade ju samlingshemmet i samhället och Sockenstugan vid kyrkan, men vi tänkte att det kunde vara till välsignelse för framtiden att dessa ungdomar liksom föräldrarna hade fått besöka prästgården en gång för att förhoppningsvis hitta dit när det behövdes i framtiden.

Till de årligen återkommande samlingarna hörde kyrkkaffet för kyrkobetjäningen Trettondedag Jul. Kyrkorådet uppskattade vår "öppna prästgård" genom att bekosta tvätt av prästgårdens fönster en gång varje år.

Att vara kyrkoherde i Habo

I de församlingar jag fått tjäna som komminister eller kyrkoherde har både kyrkfolk och kyrkoråd vetat varför man ska ha en präst. Man har varit medveten om att prästens viktigaste uppdrag har getts av Kristus, Kyrkans Herre: att vara en herde för församlingen genom att undervisa i och förkunna Guds ord och förvalta sakramenten. Och så bedriva själavård. Guds ord säger att tron kommer av predikan och predikan i kraft av Kristi ord (Rom.10:17). I Augsburgska bekännelsen står det: "För att vi ska få denna tro, har evangelieförkunnelsens och sakramentsförvaltningens ämbete inrättats." Det har varit en oerhörd förmån för mig som kyrkoherde att ha fått verka i Habo och innan dess som komminister i Mangskog och efter Habo som kyrkoherde i Bolstad. Efter elva år i Skara stift återvände jag alltså till Karlstads stift.

När jag kom till Habo fick jag gå in i gärningar, beredda av Herren genom mina företrädare. Där fanns när jag kom en trogen skara människor, som firade gudstjänst varje söndag. Det fanns en lyhördhet för Guds ords rätta förkunnelse. Och det fanns ett kyrkoråd, som gjorde vad de kunde för att avlasta mig den administration, som kunde skötas av andra. De

sista åren fick kanslisten utökad tjänst för att vara sekreterare åt mig. Det var kyrkorådet, som tog initiativet att uppvakta kammarkollegiet om en tredje prästtjänst. Den dubbla ansvarslinjen fungerade.

Till ytan var Habo landsförsamling mycket stor för att vara i Skara stift med alla sina på den tiden små församlingar. I bl.a. Apelskift, en av de byar som ligger på långt avstånd från kyrkan, ordnades bygudstjänster i något av hemmen. Vid ett tillfälle föreslog någon att det skulle vara värdefullt att få gå igenom katekesen och hänvisade till att han förr i tiden varit med om "katekesförhör". De församlade var med på det och varje höst hade vi katekesgenomgångar med samtal. Dessa lärosamtal blev mycket uppskattade.

Varför lämnade jag Habo?

Jag har ett tidningsurklipp troligen från Jönköpings-Posten efter min företrädares, Bertil Alberius, avsked efter tolv och ett halvt år: "Jag vågar säga att jag lagt ned maximal arbetstid och det är också orsaken till att vi bestämt oss för att bryta upp och lägga arbetsbördan på andra axlar." Den orsaken blev nu också min, även om jag "bara" nådde upp till elva år. Jag förstod att jag inte skulle orka i denna takt elva år till, fram till pensioneringen. Vi hade vid två tillfällen fått nej till en tredje prästtjänst. Fram till år 2000 bestämde regeringen antalet prästtjänster i Svenska kyrkan. Samtidigt fanns det hos mig en dragning till hembygden på Dal.

12 augusti 1984 var det under stort deltagande dags för avskedshögtid i Habo kyrka och församlingshem. Jag var alltså då sjukskriven, men hade fått tillstånd att vid nattvarden dela ut brödet. Kjell Ericsson predikade och Lars-Olof Carlsson var celebrant. Det var underbart att vi tre fick göra den heliga tjänsten tillsammans, vi som varit ett i tron, i församlingsarbetet, i bekymren och i glädjen. Jag fick jämte många andra gåvor ett prästkors i silver av Habo församling. Det blev en mäktig högtid, som jag inte glömmer.

Jag glömmer inte heller ett besök jag fick den sista torsdagskvällen i mitt tjänsterum intill pastorexpeditionen. En församlingsbo, som inte kunde vara med vid mitt avsked på söndagen, kom. "Jag vill tacka dig för att du varit präst!" Det var ärendet. Rörd i mitt innersta tackade jag HERREN, som mitt i min svaghet och i mina tillkortakommanden fyllt mig med sin kraft. Jesus säger: Utan mig kan ni ingenting göra, Joh.15:5.

Han gav mig av sin rikedom
mitt hem, mitt kall i tiden,
min arbetshåg, min egendom,
mitt mod i levnadsstriden.
Från år till år, från dag till dag,
hans omsorg jag fått röna.
Jag älska lärt hans rikes lag,
hans tempelgårdar sköna,
hans sannings ord,
hans verk i himmel och på jord.

(Sv.ps.257:2)

Arne Olsson

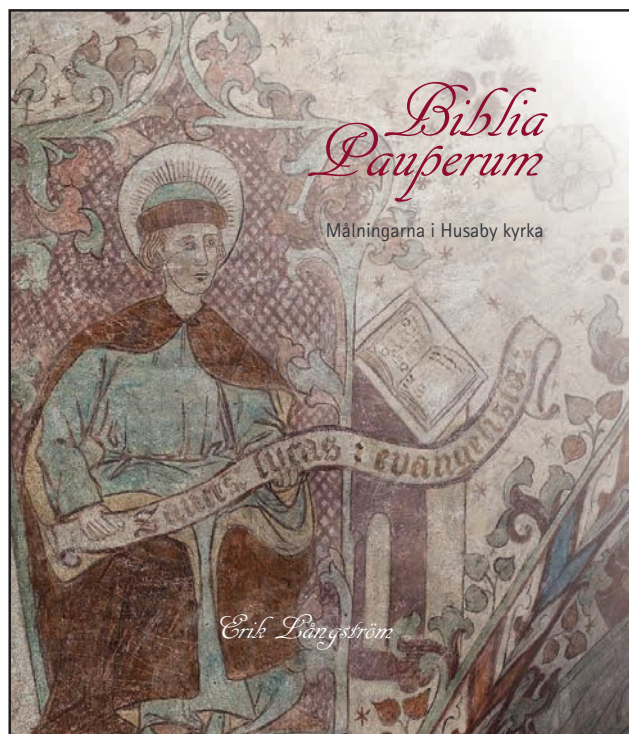
En längre artikel finns att få genom:
arneolsson.053023180@telia.com eller 0521-12431.

Avsändare:
 Skara Stiftshistoriska Sällskap
 c/o Ulla Falk, Hattmakaregatan 10, 532 33 Skara

NYA MEDLEMMAR

Lisbeth Bärghman LIDKÖPING
 Ulrika Cedgård VARA
 Olof Granstedt TRELLEBORG
 Henrik & Inger Lindeskog TROLLHÄTTAN

Biblia Pauperum

Genom århundradena har generationer av människor besökt Husaby kyrka. Från tidig medeltid intill nutid. Med förväntan har människor stigit in i den urgamla biskopskyrkan. Mycket finns att se i kyrkan. Inte minst de vackra vägg- och takmålningarna. Det är bilder ur Gamla och Nya testamentet liksom från de så kallade kyrkofädernas berättelser.

Valven målades första gången på 1300-talet. Vid slutet av 1400-talet bemålades kyrkan ytterligare genom biskop Brynolf Gerlaksson. Vid reformationen blev allt överkalkat. En restaurering skedde 1901-1902 och målningarna restaurerades av konstnären och konservatorn C. W. Pettersson.

Bilderna hade från början ett dubbelt budskap. Dels skönheten. Herrens hus skulle vara en förgård till det himmelska Jerusalem och därför utsmyckades kyrkorna med färger, tyg och skulpturer i alla dess former. Men bilderna ville också vara Biblia Pauperum – de fattigas bibel. Utifrån bilderna kunde prästen berätta om de bibliska händelserna och kyrkans historia. Det var ett pedagogiskt sätt som fanns långt innan flanellograf, overhead eller PowerPoint. Självfallet skedde predikan på svenska.

Skriften omfattar 144 s och är rikt ill. Pris 175 kr. Beställes genom Johnny Hagberg

Medlemsinformation

Årsavgiften är 100 kr. För ständigt medlemskap 750 kr.

Sällskapets PlusGiro: 484 18 42-0

Bankgiro: 5812-8166

BIC=NDEASESS

IBAN-nummer:

SE94 9500 0099 6026 4841 8420

Alla ändringar vad gäller adress, titlar m.m skall meddelas registeransvarig Ulla Falk, Hattmakaregatan 10, 532 33 Skara
ulla.falk@svenskakyrkan.se

Skara Stiftshistoriska Sällskap

Hemsida: www.skarastiftshistoriska.nu

Stiftshistoriska sällskapets böcker kan beställas hos Johnny Hagberg, Tullportagatan 6 B
 532 30 Skara

Tel: 0510-48 52 15, 070-550 00 98

E-post: jarpas.pastorat@svenskakyrkan.se

Styrelse

Ordf. Johnny Hagberg, Skara
 Vice ordf. Lena Maria Olsson Floberg, Fristad
 Sekr. Sten-Åke Engdahl, Lidköping
 Kassaförvaltare Gunnar Wilsson, Skara
 Markus Hagberg, Skara
 Helena Långström Schön, Skara
 Stellan Wihlstrand, Hjo
 Sten-Åke Engdahl, Lidköping
 Robin Gullbrandsson, Trevattna
 Karin Nelson, Lovene

Redaktör för medlemsbladet:
 Johnny Hagberg.

ISSN: 1103-3959

Tryck: Solveigs Tryckeri, Skara